

Case Study
Glasramen

RCE, Rijswijk
19 maart 2012

Methodiek
toetsen bij
Glasramen

Wording der dinge

13.30 uur	toelichting op opzet van de middag en op het proefmodel door Arjen
13.45 uur	toelichting op de opdracht van Michaela door Michaela (stap 0 + 1)
14.00 uur	presentatie van deelcollectie glas-in-lood ramen door Geertje (stap 2)
14.30 uur	keuze van 4 ramen die gewaardeerd zullen worden
15.00 uur	1e raam gezamenlijk waarderen (stap 4 + 5)
15.20 uur	volgende raam individueel waarderen
15.40 uur	terugkoppelen waardering
16.00 uur	evaluatie en afronding
16.30 uur	eind

Stap 0 de grote context

Stap 1 [aanleiding en onderzoeksvraag](#)

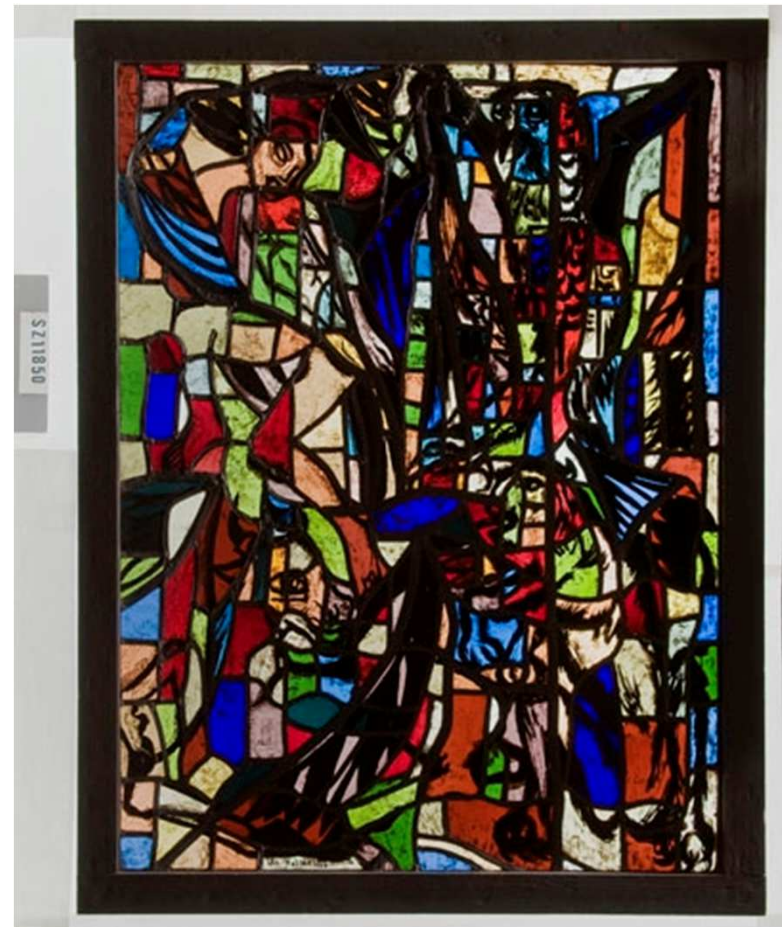
Stap 2 kennis in kaart

Stap 3 samenstelling waarderingsteam

Stap 4 de waardering

Stap 5 beschrijving van betekenis

Stap 6 besluit of actie

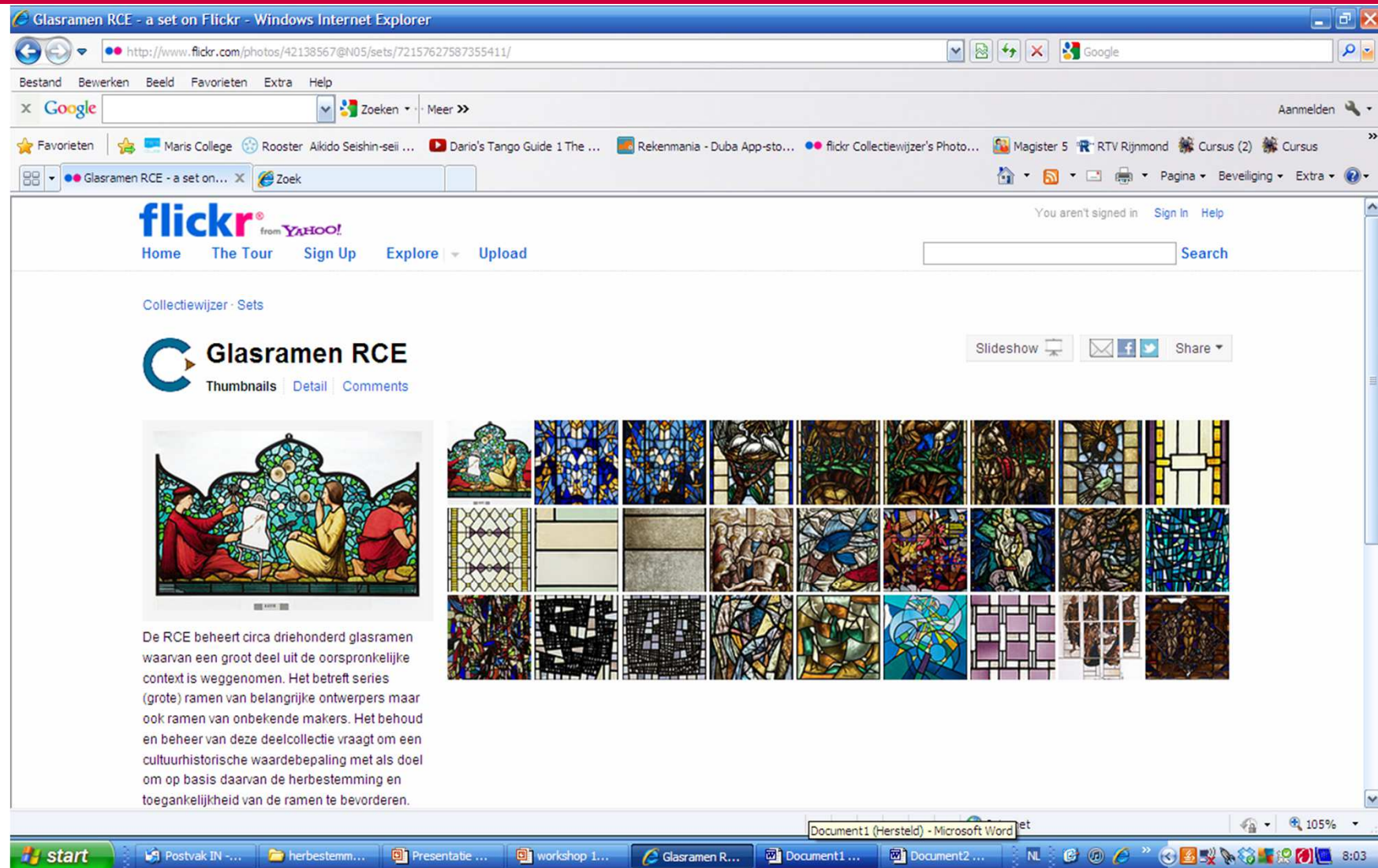
Draaiboek film Case Study Glas-in-lood ramen

1.
Korte uitleg waarden en methode (proefmodel)
2.
Korte uitleg collectie RCE en deelcollectie glasramen
3.
Presentatie glasramen door Geertje
4.
Team in actie met het beschrijven en wegen van de waarde
5.
Presentatie van de beschrijving van de betekenis

Case study

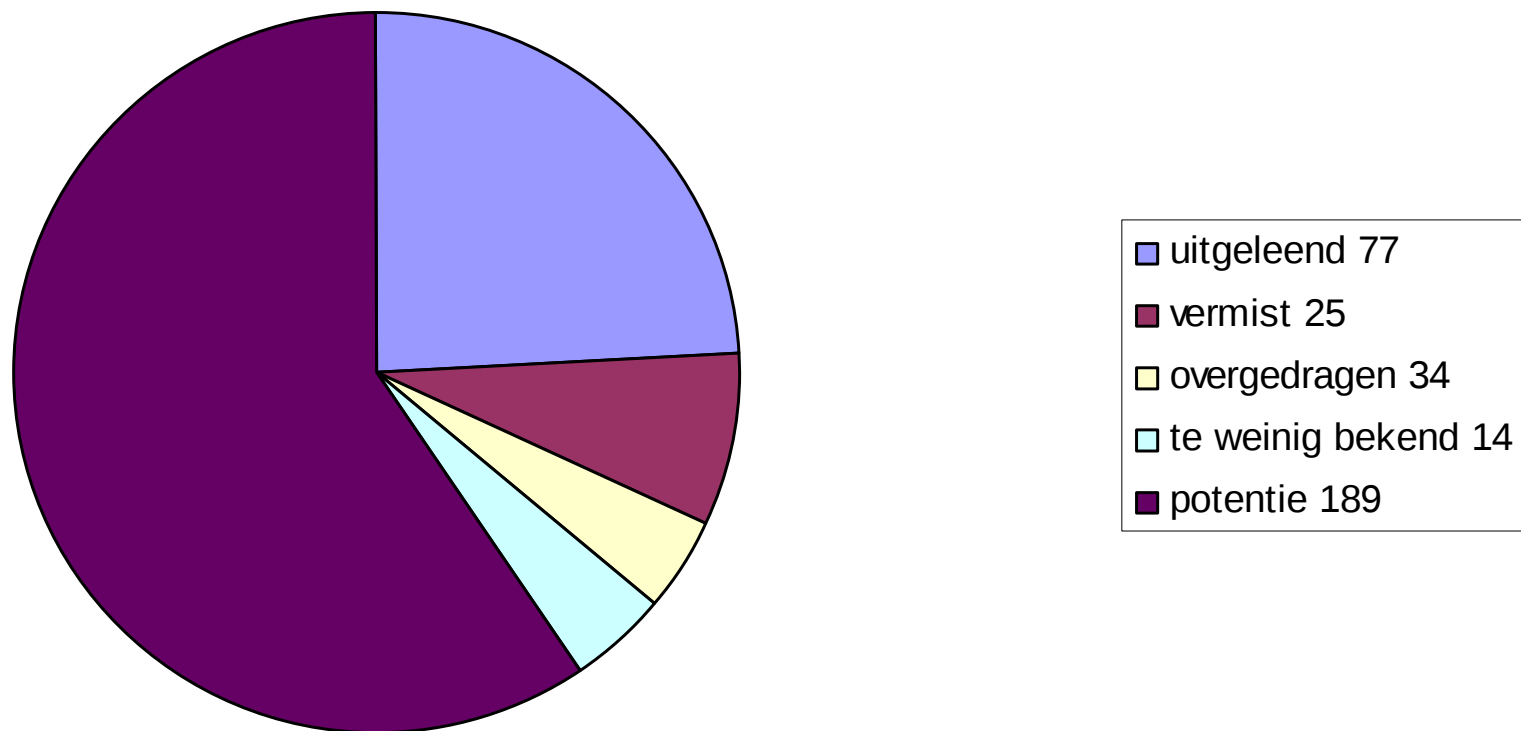

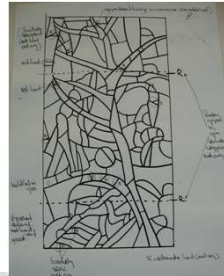
Glas-in-loodramen

Aantal glasramen RCE-Collectie: 318 records in het CIS

Onbekend is waar de ramen zijn uitgevoerd, van wie het ontwerp is en waar het raam geplaatst is geweest. Vervaardigingsperiode op grond van stijl en uitvoering vermoedelijk 1910=1919
h: 81 cm x b: 138 cm

Sign. geen

Acquisitie: Aankoop mr. J.C. van der Minne, Wassenaar, 1961

Kernelementen: In de RCE collectie bevinden zich geen vergelijkbare ramen in deze stijl en met dit type materiaalgebruik. De combinatie van glassoorten (Amerikaans glas (fraville glas), antiek glas, glas 'edelstenen', Engels glas, streepjes glas) maken het raam bijzonder evenals het thema 'De wording der dingen'. Het raam heeft stijlkenmerken die verwant is aan de Art Nouveau en doet denken aan de stijl van Louis Tiffany. Opmerkelijk is dat er geen ontwerper en uitvoerder bekend is. (Omgeving Atelier 't Prinsenhof Delft, Adolf le Comte??) Het onderschrift en het thema van het raam kunnen aanleiding zijn om het raam op specifieke plekken te plaatsen waar verbinding met het thema als meerwaarde gezien kan worden. Het betreft hier een raamhanger aangezien er midden bovenaan een ook in het metaal zit. Dit maakt het raam makkelijk te plaatsen, zowel museaal als niet museaal

R1694 en R1695

CHW B?

Twee gelijke gebrandschilderde glas-in-loodramen, licht uitgehaald in de grisaille. Non-figuratieve compositie samengesteld uit afgeronde vormen in blauw en geel.

R.N. Roland Holst, uitvoering mogelijk atelier Bogtman Haarlem.

Vervaardigingsperiode vermoedelijk 1925, gerelateerd aan ramen UB Amsterdam

h: 155 cm x b: 141,5 cm

geen signatuur

Acquisitie: Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam, 1957

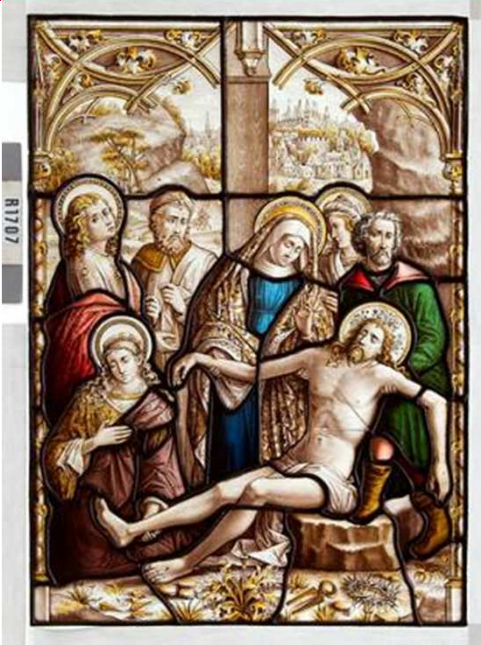
Kernelementen: Dit raam is een ontwerp van Richard Roland Holst. In de Nederlandse kunstwereld was Roland Holst een invloedrijk en gezaghebbend persoon. Hij studeerde van 1885 tot 1890 aan de Rijksakademie, vanaf 1918 was hij docent en van 1926 tot 1934 directeur. In zijn vele geschriften en docentschap, benadrukte hij de ambachtelijke en ethische aspecten van het kunstenaarschap. Kunst behoorde volgens hem een maatschappelijke functie te vervullen, verheven ideeën uit te drukken in 'schone' vormen en voor een breed publiek toegankelijk te zijn. Daarmee stelde hij zich lijnrecht tegenover de modernste ontwikkelingen in de kunst en kreeg hij de nodige kritiek te verduren.

Dit raam van Richard Roland Holst is vermoedelijk rond 1925 tot stand gekomen, dit is gerelateerd aan ramen die zich in een trappenhuis van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam bevinden, Singel 425.

De ramen zijn in 1957 in de RCE collectie gekomen via een verwerving van de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam.

Roland Holst is vrij laat met gebrandschilderd glas begonnen. Hij maakte niet alleen de ontwerpen, maar ook de kartons en hij beschilderde zelf de glasscherven waarbij hij uitsluitend azijnverf gebruikte. Het glas werd gebrand en technisch uitgevoerd door atelier Bogtman in Haarlem. Deze RCE ramen zijn geschikt om museaal of niet museaal (in een gebouw) te plaatsen c.q. her te bestemmen.

R1707 Raam 'Bewening'

CHW C of B?

Gebrandschilderd glas-in-loodraam met Maria en Johannes die het dode lichaam van Christus bewenen. Op de voorgrond verwijzingen naar Christus' leven (nijptang) en zijn lijden (doornenkroon). Neo-gotische ornamenten rondom de voorstelling. Titel: Bewening.

H. v.d. Wurff, glazenier te Utrecht van Glasatelier Onder St. Pieter
1898

h: 62,5 cm x b: 45 cm

signatuur W. van der (onleesbaar) Wurff

Acquisitie: onbekend

Kernelementen Over W. van der Wurff is niet veel bekend, behalve dat hij een glazenier uit Utrecht is die rond 1900 werkzaam was in Glasatelier Onder St. Pieter. Ramen die hij heeft uitgevoerd voor de katholieke kerk St.-Jan de Doper Op ReliWiki staan ramen van de Herenstraat te Wateringen, Rijksmonument (Inventaristatienummer: 03684) uitgebreid afgebeeld.

Opvallend aan het raam Bewening is dat de loodlijnen niet horizontaal/ verticaal geplaatst zijn, zoals meestal het geval is. Hier is vermeden dat de lijnen de figuren doorkruisen.

RCE beheert nagenoeg geen ramen met een kerkelijke oorsprong.

Dit RCE raam is geschikt om museaal of niet museaal (in een gebouw met religieuze functie) te plaatsen c.q. her te bestemmen.

R6132-A-G Raam voor trappenhuis Hoge Raad Den Haag

CHW C

Gebrandschilderd glas-in-loodraam met centraal een figuurgroep en rondom een geometrisch patroon. Boven en onder de figuurgroep bevinden zich de boventekst: "Koningen 3-28" en ondertekst: "want zij zagen, dat de wijsheid Gods in hem was, om recht te doen". Het raam bestaat uit zes kolommen van elk zeven panelen. (DLA t/m DLG).

P.A.H. Hofman, uitgevoerd bij Glasatelier De Lint in Delft.

1938

Totaalmaat h: 750 cm x b: 350 cm

geen signatuur

Acquisitie: Hoge Raad der Nederlanden, Plein, Den Haag, 1988

De kernelementen in de ramen worden gevormd door de herkomst en de iconografie. Hierin kan een aanknopingspunt voor de herplaatsing worden gevonden. Te denken valt aan gebouwen met een juridische functie. Omdat de ramen 'gebruikt' zouden kunnen worden, toegepast in een gebouw, zijn ze geschikt om aan architecten aangeboden te worden en langs die kanalen een bestemming te vinden. Het raam R6132 A-G bestaat uit zes kolommen van elk zeven panelen. (DLA t/m DLG).

R6258-A-H en R6259-A-AC

CHW B/ C?

Set van acht rechthoekige glas-in-loodramen met geometrisch patroon van verschillende kleuren gefacetteerd glas en set van 29 smalle glas-in-loodramen met geometrisch patroon van verschillende kleuren gefacetteerd glas.

Onbekend waar de ramen zijn uitgevoerd en van wie het ontwerp is.

Mogelijk H.P. Berlage?

1925=1930

h: 89 cm x b: 70 cm en h: 89 cm x b: 20 cm

geen signatuur

Acquisitie: Aangetroffen in de kelders van het Jachthuis St. Hubertus, maar er is vermoedelijk geen link met het Jachthuis of met het Park de Hoge Veluwe, mogelijk met andere eigendommen van de familie of door een voormalige medewerker 'gered' en 'opgeslagen'.

Kernelementen De ramen zijn gemaakt van kwalitatief goed, bijzonder gefacetteerd glas wat niet vaak in Nederland voorkomt (informatie glas-in-loodrestaurator). Vermoedelijk (op basis van de stijl) zijn de ramen in de jaren dertig gemaakt.

Omdat de herkomst van de ramen onduidelijk is, is de kans klein dat de ramen herplaatst kunnen worden in de oorspronkelijke setting. In het verleden zijn pogingen gedaan om te kijken of er een verband is met de vindplaats (kelder Jachthuis) en gebouwen die zich bevonden op of rond de Hoge Veluwe of in eigendom van de Kröller Müller familie. Dit verband is (nog) nooit aangetoond. Vanwege de herkomst zal echter wel rekening gehouden moeten worden met mogelijke verwantschap met de familie Kröller Müller in verband met de beheersovereenkomst van de RCE met de Hoge Veluwe.

Dit maakt de ramen beperkt herplaatsbaar, echter in de context van het Nationale Park de Hoge Veluwe liggen er mogelijkheden en kansen.

R12088-A-E ramen gemaakt voor hal Jachthuis Sint Hubertus

CHW A

Vijf glas-in-loodramen, oorspronkelijk geplaatst in de grote hal van het Jachthuis Sint Hubertus, maar kort na plaatsing weer verwijderd en vervangen nadat mevrouw Kröller Müller ze had afgekeurd omdat ze te donker werden bevonden.

Hennig, A.B.K.; Puhl & Wagner, Gottfried Heinersdorff, V.W.f.M.G.

1922

afmetingen?

Acquisitie: Jachthuis Sint Hubertus

Kernelementen Deze ramen hebben een bijzonder verhaal en een bijzondere herkomst en zijn gebonden aan de opdrachtgeefster Helene Kröller Müller en het Jachthuis St. Hubertus. Dit maakt de ramen beperkt herplaatsbaar, echter in de context van (gebouwen binnen) het Nationale Park de Hoge Veluwe, het Kröller Müllermuseum en de regio Arnhem-Apeldoorn liggen er mogelijkheden.

R12190 Draairaam

CHW C/ B?

Glas-in-loodraam met geometrisch patroon in lila, wit en ongekleurd glas, een helft van een draairaam.

Onbekend waar de ramen zijn uitgevoerd en van wie het ontwerp is.

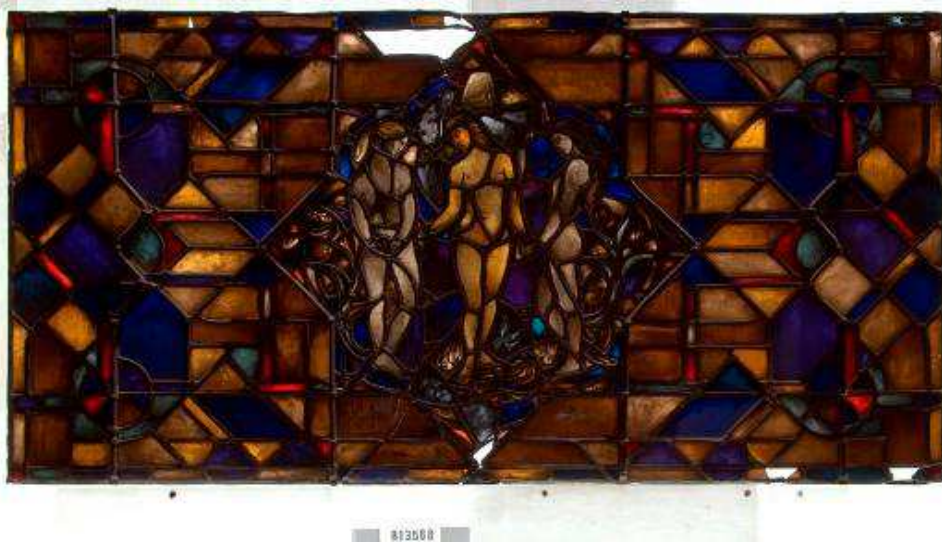
h: 130 cm x b: 50 cm

geen signatuur

Acquisitie: Nederlands Architectuurinstituut, Schenking mw. Liesbeth Crommelin, Stedelijk Museum Amsterdam, 1999

Het kernelement in dit raam wordt gevormd door de herkomstgegevens. Hierin kan een aanknopingspunt voor de herplaatsing worden gevonden. Het raam is via voormalig conservator uit het Stedelijk Museum Amsterdam aan het Architectuurinstituut geschonken in door de overdracht van de NAI-collectie in bezit van het RCE gekomen. Het feit dat dit raam aan de NAI-collectie werd toegevoegd doet vermoeden dat er een relatie tussen het raam en een architect gelegd kan worden. Archiefonderzoek binnen het NAI heeft echter (nog) niet tot informatie hierover geleid.

R13588 Raam 'De drie Gratiën'

CHW B/C?

Gebrandschilderd glas-in-loodraam. Geometrische compositie met centraal in een vierpas de drie naakte gezellinnen van Venus (de drie gratiën). Het fond is samengesteld uit kleine rechthoekige- en cirkelvormen in blauw, grijs, groen en rood.

D.K. Broos

1925

h: 72,5 cm x b: 144,5 cm

signatuur D. Broos '25

Acquisitie: onbekend

Kernelementen

De kernelementen in het raam worden gevormd door de maker, de herkomst en de iconografie. Hierin kan een aanknopingspunt voor de herplaatsing worden gevonden. Broos werkte bij zijn glasramen samen met Atelier Bogtman in Haarlem en Atelier Willemse in Utrecht. In zijn ramen is de invloed van zijn leermeester Roland Holst terug te vinden. Interessant is dat alle acht objecten die de RCE bezit zijn verworven via de Rijksakademie Amsterdam en bijna allemaal betrekking hebben op monumentale kunst. Het raam is geschikt zowel voor plaatsing in een museum of voor een herbestemming in een gebouw.

SZ4725 Raam 'Vlucht'

CHW C?

Non-figuratieve compositie samengesteld uit drie grote cirkelvormen onderverdeeld in kleinere vlakjes in groen, blauw en oranje. Titel: Vlucht .

J.P.F. Kraus

1952

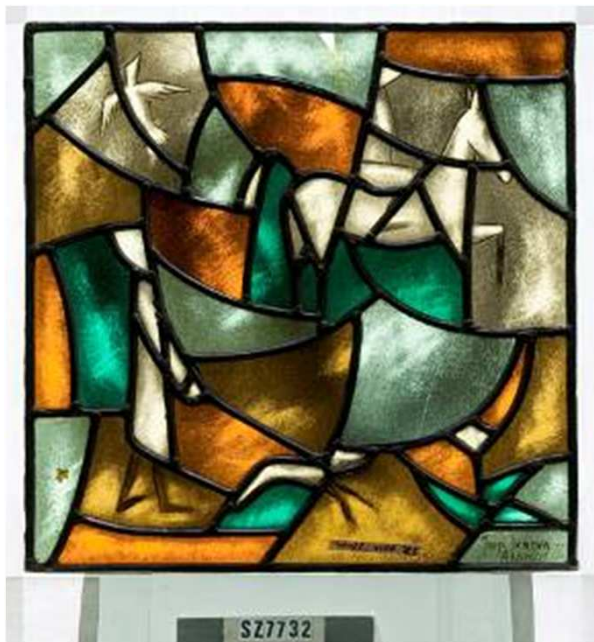
h: 134,5 cm x b: 117 cm

geen signatuur

Acquisitie: BKR Dordrecht, 1952

Kernelementen in dit raam worden gevormd door de maker, de herkomst (Dordrecht) en het verhaal rondom de totstandkoming en de iconografie. Hierin kan een aanknopingspunt voor de herplaatsing worden gevonden. Dit raam is ontstaan naar aanleiding van een schilderij dat Kraus maakte tijdens een experiment waarbij een kleine groep Nederlandse schilders schilderijen maakten met het thema "De aarde vanuit de lucht gezien". Op uitnodiging van de KLM en de opdrachtcommissie van de vakgroep Stichting der Nederlandse kunstschilders maakten de deelnemers een lijnvlucht en legden thuisgekomen de indrukken vast op doek. Kraus maakte er drie en deze werden uitgekozen voor een reizende tentoonstelling 'Luchtschilderijen' die in Amsterdam (1949) en andere grote Europese steden te zien is geweest, onder auspiciën van de KLM

SZ7732 Raam

CHW C?

Glas-in-loodraam, licht uitgehaald in grisaille, duif, ruiter te paard, figuur met kap met hond aan de lijn op groen, oranje en oker gekleurd glas.

J.J.M. Janssen

1955

h: 50 cm x b: 50 cm

signatuur Joop Janssen '55 Arnhem

Acquisitie: BKR Arnhem

1955

Kernelementen *Relatie met Arnhem. Raam heeft niet in een architecturale setting gefunctioneerd. Mogelijk studie of proefraam. Is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw.*

SZ7840 Raam 'Annunciatie'

CHW C?

Gebrandschilderd glas-in-loodraam met grisaille beschildering. Compositie met centraal een knielende vrouw (Maria), een duif (heilige geest) en op de achtergrond een engel (Gabriël). Titel: Annunciatie.

C.L.P. Daamen

1950=1956

h: 53,5 cm x b: 34,5 cm

signatuur K. Daamen

Acquisitie: BKR Amsterdam, 1956

Kernelementen *Relatie met Amsterdam, schilder. Raam heeft niet in een architecturale setting gefunctioneerd. Mogelijk vrij werk of proefraam. Is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw (met religieuze bestemming).*

SZ11286, SZ11337, SZ13523 drie ramen 'Compositie'

CHW C?

Gebrandschilderde glas-in-loodramen. Abstracte compositie samengesteld uit kleine hoekige stukjes gekleurd glas

Titel: Compositie.

Dijk, M. van

1958 en 1959

h: 51 cm x b: 74 cm

h: 69 cm x b: 68 cm

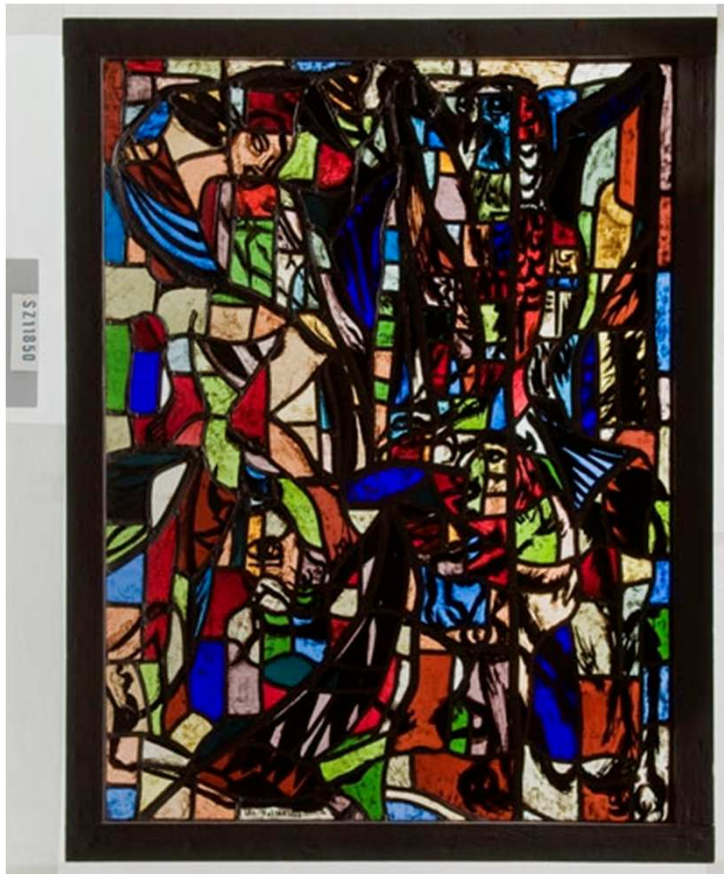
signatuur Matth van Dijk

Acquisitie: BKR Rotterdam, 1959

Kernelementen *Relatie met Rotterdam. Ramen hebben niet in een architecturale setting gefunctioneerd. Mogelijk vrij werk of proefraam. Geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw.*

SZ11850 Raam

'De vier evangelisten'

CHW B/C?

Gebrandschilderd glas-in-lood- raam. Compositie met de vier evangelisten symbolen: mens (Mattheus), leeuw (Markus), os (Lucas) en adelaar (Johannes).

Titel: De vier evangelisten

Hofman, L.M.J.J.

1958

h: 92 cm x b: 70 cm

signatuur Leo Hofman '58

Acquisitie: BKR Amsterdam, 1958

Kernelementen Relatie met Limburg, Roermond. Raam heeft niet in een architecturale setting gefunctioneerd. Mogelijk vrij werk of proefraam. Is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw (met religieuze bestemming).

SZ14193 Raam 'De Herfst'

SZ14194 Raam 'Diana'

SZ24539 Raam 'Vissen'

CHW C?

Drie gebrandschilderde glas-in-lood-ramen: **Schilt, J.L.; Schilt-Geesink, F.S.**

Kernelementen In haar werk is de schilderachtige invloed van haar leermeester Roland Holst zichtbaar en daarmee was Schilt-Geesink geworteld in de traditie van de symbolische nieuwe kunst van het begin van de twintigste eeuw. Toch probeerde zij zich ook los te weken van haar leermeester. Kenmerkend zijn draaiende omhoog kronkelde vormen en de sprekende ogen van de afgebeelde figuren. In de ramen zijn de details, die kenmerkend zijn voor Schilt-Geesink, goed te zien. Met een pennetje kraste ze in het veelvuldig opgebrachte grisaille. De ramen zijn roerend en bestaan uit één paneel, hebben niet in een architecturale setting gefunctioneerd en was mogelijk een studie- of proefraam. n het kader van de BKR in Laren ingeleverd, waar het echtpaar woonde. Het raam is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw.

SZ24539, los paneel ingeleverd via BKR; Christelijke Land- en tuinbouwschool Fijnaart

Kernelementen In haar werk is de schilderachtige invloed van haar leermeester Roland Holst zichtbaar en daarmee was Schilt-Geesink geworteld in de traditie van de symbolische nieuwe kunst van het begin van de twintigste eeuw. Toch probeerde zij zich ook los te weken van haar leermeester. In het raam SZ24593 zijn de details, die kenmerkend zijn voor Schilt-Geesink, goed te zien. Met een pennetje kraste ze in het veelvuldig opgebrachte grisaille. Het raam bestaat uit één paneel.

Dit raam heeft niet in een architecturale setting gefunctioneerd en was waarschijnlijk proefraam. Het raam is in 1964 in het kader van de BKR in Laren ingeleverd, waar het echtpaar woonde. Het raam is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw.

SZ21536 Raam 'Caritas'

Gebrandschilderd glas-in-lood-raam met symbolische voorstelling. Figuur met golvend haar, een schaap en vier handen, met diverse sterachtige en fantasie motieven. Titel: Caritas.

Asperslag, A.P.

1961

h: 160 cm x b: 110 cm

signatuur Asperslag 1961

Acquisitie: BKR Nijmegen, 1964

Kernelementen *Relatie met Den Haag en Nijmegen. Asperslag komt uit gezin van drie glazeniers. Maakte omslag van religieuze naar profane kunst, gematigd modern kunstenaar. Ramen zijn ook internationaal geplaatst. Dit raam heeft waarschijnlijk niet in een architecturale setting gefunctioneerd. Mogelijk vrij werk of proefraam. Is geschikt voor museale bestemming en eventueel voor een herbestemming in een gebouw.*

- **Primair**
- Historisch: 0 / L / M / H toelichting:
- Artistiek: 0 / L / M / H toelichting:
- Maatschappelijk: 0 / L / M / H toelichting:
- Informatie: 0 / L / M / H toelichting
- Anders..... 0 / L / M / H toelichting

- **Vergelijkend**
- Toestand: 0 / L / M / H toelichting:
- Ensemble: 0 / L / M / H toelichting:
- Herkomst: 0 / L / M / H toelichting:
- Zeldzaamheid: 0 / L / M / H toelichting:
- Beleving: 0 / L / M / H toelichting:
- Presentatiepotentieel: 0 / L / M / H toelichting:
- Anders..... 0 / L / M / H toelichting:

[invulformulier](#)

- **Stap 5. Beschrijving van Betekenis**
- Schrijf het resultaat van de waardering op in de vorm van een 'Beschrijving van Betekenis'.
- Hoe en waarom dragen waarden bij aan de betekenis van het object of de (deel)collectie? Hoe groot is het belang in verhouding tot (deel)collecties waarmee wordt vergeleken. Hoe verschilt de waardering voor belanghebbenden?

De opdracht van Michaëla:

De sector Kunstcollecties wil wat in depot is zoveel mogelijk zichtbaar maken. Dit geldt ook voor de deelcollectie glasramen. Hoe kun je met een glasraam tot herplaatsing c.q. herbestemming komen?

Werk ten minste één dossier uit van een glasraam dat herplaatst wordt om er achter te komen welk traject je moet doorlopen om een glasraam 'optimaal' te kunnen herplaatsen.

De onderzoeksvraag:

Wat is een 'optimale' herplaatsing van een raam en welke aspecten spelen daarbij een rol, wat heb je nodig om tot een 'optimale' herplaatsing te komen?

